

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจ
ชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2
Causal Relationship Model of Factors Affecting the Success of Community
Enterprise Organizations in the Upper Northeast Region 2

จิราภรณ์ บุญยั้ง¹ และ สุพัตรา ปราณี²

Jiraporn Boonying¹ and Supatta Pranee²

วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

College of Innovation and Management, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, Email: jiraporn.bo@ssru.ac.th¹

Received: 2024-3-18; Revised: 2024-3-28; Accepted: 2024-3-29

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2, 2) ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 และ 3) พัฒนารูปแบบสำหรับเพิ่มความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน การเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดสกลนคร จำนวน 440 ตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบความน่าจะเป็น รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสมการโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนระดับดีเด่นในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 จำนวน 20 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 อยู่ในระดับมาก และวัฒนธรรมองค์กรเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง 2) ภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ วัฒนธรรมองค์กรเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) รูปแบบความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีชื่อว่า H2P Model เป็นรูปแบบในการส่งเสริมความสามารถของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน ส่งผลต่อการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การบริหารจัดการ, วัฒนธรรมองค์กรเชิงสร้างสรรค์, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชน

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the level of factors affecting the success of community enterprises in the upper northeast region 2, 2) to study the Influence factors affecting the success of community enterprise organizations in the upper northeastern

region 2, and 3) develop a model for increasing the success of community enterprise organizations in the upper northeastern region 2. The research was a mixed method. In quantitative research, the sample was community enterprise entrepreneurs in Nakhon Phanom, Mukdahan, and Sakon Nakhon provinces, totaling 440 samples—probability sampling method. Collect data by using questionnaires. Analyze data with frequencies, percentages, mean, standard deviation, and structural equations model. Qualitative research was conducted using in-depth interviews with 20 chairpersons of the outstanding community enterprise group in the upper northeast region 2. They use purposive sampling and content analysis.

The research results showed that: 1) Leadership level, management services, community engagement, and success of community enterprise organizations in the upper northeastern region 2 is very high, and creative organizational culture is moderate. 2) Leadership, management, creative organizational culture, and community involvement have influenced the success of community enterprises in the upper northeastern region 2 is statistically significant at the level of .05. and 3) the success model of community enterprise organizations in the northeastern group that the researcher has developed is called the H2P Model as a model to promote the capacity of community enterprises to increase their operational potential. This will affect the sustainable income generation for the community.

Keywords: Leadership, Management, Creative Organization Culture, Community Engagement, Community Enterprise Success

บทนำ

ประเทศไทยมีการส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการของประชาชนในหลากหลายมิติ และหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างโอกาสและความสามารถของผู้ประกอบการที่สามารถแข่งขันได้ทั้งตลาดภายในและระหว่างประเทศ ซึ่งกลไกหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนนั้น คือ การให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่ม และนำทรัพยากรในชุมชนมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายในตลาดลักษณะต่าง ๆ ตามศักยภาพการดำเนินการของคนในชุมชน ทั้งนี้การประกอบการของคนในชุมชนเพื่อประกอบการทางธุรกิจและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วโดยมีจำนวนของการจดทะเบียนเพื่อการประกอบการและจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคือ การประกอบการในรูปแบบ “วิสาหกิจชุมชน” (Community Enterprise Promotion Division, Department of Agricultural Extension, 2017)

วิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายภาครัฐที่จะส่งเสริมผลักดัน และให้ความสำคัญในการประกอบกิจการ เพื่อเป็นการสร้างรากฐานให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สร้างชีวิต ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ และที่สำคัญคือส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีการเจริญเติบโตที่มั่นคง และยังยืนที่อยู่บนพื้นฐานการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เน้นเอาทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัวนำมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการสนับสนุนพัฒนาขยายฐานการผลิตทำให้สามารถประเทศพัฒนาตามแนวทางที่ตั้งไว้ รัฐบาลได้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศว่าด้วยการเข้าใจใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความพอดี พอสมควรแก่ฐานะ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันมาเป็นแนวคิดผลักดันการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล การเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการวิสาหกิจให้มีความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเพิ่มองค์ความรู้ใหม่ในด้านของการปรับปรุง

ประสิทธิภาพของกระบวนการผลิต รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการภายในองค์กร (อัจฉราภรณ์ จุฑาผาด และ อินทร์ อินอุ้นโชติ, 2564)

ปัจจุบันการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนบางแห่งต้องหยุดกิจการลงเนื่องจากอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยของ รัชณี รูปหล่อ และคณะ (2562) พบว่าไม่สามารถขยายตลาดได้ ไม่สามารถดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจได้ ทำให้วิสาหกิจชุมชนอ่อนแอ และมีแนวโน้มการยกเลิกกลุ่ม การก่อตั้งจากคนในชุมชนซึ่งเดิมไม่ได้เน้นการจัดทำในลักษณะการค้าเชิงพาณิชย์แต่เน้นการผลิตใช้ในครัวเรือน เมื่อมีการพัฒนาจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนจึงขาดกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การดำเนินการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบของปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจอันเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการที่จะส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จเป็นกำลังสำคัญที่จะนำพาเศรษฐกิจประเทศไทยให้เข้มแข็ง ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน นอกจากนี้ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ดีมีประสิทธิภาพประสิทธิผล อีกทั้งยังเป็นรูปแบบสำหรับผู้สนใจการศึกษาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จะได้สืบค้นและแสวงหาความรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2
3. เพื่อสร้างรูปแบบสำหรับเพิ่มความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2

สมมุติฐานของการวิจัย

- สมมุติฐานที่ 1 ตัวแปรภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อตัวแปรความสำเร็จขององค์กร
- สมมุติฐานที่ 2 ตัวแปรภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อตัวแปรวัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์
- สมมุติฐานที่ 3 ตัวแปรภาวะผู้นำมีอิทธิพลต่อตัวแปรการมีส่วนร่วมของชุมชน
- สมมุติฐานที่ 4 ตัวแปรการบริหารจัดการมีอิทธิพลต่อตัวแปรวัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์
- สมมุติฐานที่ 5 ตัวแปรการบริหารจัดการมีอิทธิพลต่อตัวแปรความสำเร็จขององค์กร
- สมมุติฐานที่ 6 ตัวแปรการบริหารจัดการมีอิทธิพลต่อตัวแปรการมีส่วนร่วมของชุมชน
- สมมุติฐานที่ 7 ตัวแปรวัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์มีอิทธิพลต่อตัวแปรความสำเร็จขององค์กร
- สมมุติฐานที่ 8 ตัวแปรการมีส่วนร่วมของชุมชนมีอิทธิพลต่อตัวแปรความสำเร็จขององค์กร

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ภาวะผู้นำ คือ การที่ผู้นำสามารถสร้างให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อดึงเอาแนวคิดเชิงกลยุทธ์ของแต่ละฝ่ายมาหลอมรวมกัน และพัฒนาให้เป็นแนวคิดขององค์กรร่วมกัน ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ความเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนอย่างมากซึ่งไม่สามารถสรุปได้ทั้งหมด การเป็นผู้นำต้องมีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาตนเองในการที่จะได้รับความไว้วางใจความเคารพและการสนับสนุน (Bryant and Finklea, 2022)

การบริหารจัดการ คือ การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานขององค์การหรือหน่วยงานหรือบุคลากรของหน่วยงานนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาหรือสร้างความสุขความเจริญก้าวหน้า และความยั่งยืนให้แก่ประชาชน โดยร่วมมือกันทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบครอบคลุมปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกมุ่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Thipwong and Wiruchnipawan, 2018)

วัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์ คือ วิถีชีวิตที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาซึ่งกลายเป็นนิสัย และความเคยชิน หากต้องการปรับเปลี่ยนให้เป็นองค์การนวัตกรรมก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องสร้างวัฒนธรรมขึ้นใหม่ให้เป็นที่ยอมรับโดยผลของวัฒนธรรมจะออกมาในรูปจริยธรรมที่จะทำให้การดำเนินงานขององค์การก้าวหน้าและส่งผลให้องค์การได้รับความเชื่อถือจากสังคมเพื่อให้ได้รับความเชื่อถือ ภาพพจน์ที่ดีอันนำมาซึ่งชื่อเสียงเกียรติยศและความก้าวหน้าในระยะยาวขององค์กร (สุภาพรณ์ เหล่าศรีรัตน, 2564)

การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ กระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลหรือคณะบุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดการวางแผน การแก้ปัญหา การตัดสินใจในทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน การร่วมวิเคราะห์ปัญหาความต้องการกำหนดแนวทาง การดำเนินการร่วมระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกปฏิบัติตามแผนควบคุมติดตามและประเมินผลเพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายโดยคำนึงถึงประโยชน์ขององค์กรเป็นสำคัญ (พิทยพัฒน์ ลุนโน, 2563)

ความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 คือ ความสามารถดำเนินธุรกิจให้อยู่รอดกับสถานะที่มีการแข่งขันสูงทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพเข้าใจถึงแนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องมีความสามารถในการบริหารจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นมีทักษะการบริหารกลยุทธ์ทางการตลาดมีการใช้ทรัพยากรต่างๆอย่างคุ้มค่าและพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพอยู่ตลอดเวลาที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน การใช้ความรู้ความสามารถในบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ตามบริบทขององค์กร (Odhiambo et al., 2016)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยเทคนิคการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling, SEM) มีรายละเอียด ดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ประกอบด้วย ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม จำนวน 1,176 คน จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 909 คน และจังหวัดสกลนคร จำนวน 1,748 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 3,833 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดสกลนคร มีจำนวนทั้งสิ้น 440 ตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบความน่าจะเป็น (Probability Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือในงานวิจัย เป็นแบบสอบถาม ซึ่งได้ศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ศึกษาโดยมีรายละเอียด แบบสอบถามแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สถานภาพและอาชีพ เป็นต้น เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยหาค่าร้อยละ (Percentage) จำนวน 12 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเพื่อสอบถามแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำ จำนวน 30 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเพื่อสอบถามแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อคำถามเพื่อสอบถามแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 24 ข้อ

ส่วนที่ 5 ข้อคำถามเพื่อสอบถามแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 6 ข้อคำถามเพื่อสอบถามแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จขององค์กร จำนวน 16 ข้อ

ส่วนที่ 2-6 ลักษณะข้อคำถามเป็นมาตรประมาณค่าระดับความคิดเห็นทางสถิติ 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของ Likert (1961) ได้แก่ มากที่สุดเท่ากับ 5 คะแนน มากเท่ากับ 4 คะแนน ปานกลางเท่ากับ 3 คะแนน น้อยเท่ากับ 2 คะแนน และน้อยที่สุดเท่ากับ 1 คะแนน

นำแบบสอบถามตรวจสอบคุณภาพด้วยการหาค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และทดลองใช้ (Try Out) จำนวน 30 ชุด ทดสอบความเชื่อมั่นทำด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.70 และวิเคราะห์จากค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading Score: λ) ค่าความเชื่อถือได้ขององค์ประกอบ (Composite Reliability: ρ_c) และค่าความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (Average Variable Extracted: ρ_v) โดยพิจารณาพร้อมกับค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝง (ρ_c) ควรจะมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ .60 ขึ้นไป และค่าความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variable Extracted, ρ_v) ควรจะมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ .50 ขึ้นไป (Diamantopoulos, Siguaw and Cadogan, 2000) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading Score: λ) แสดงเป็นคะแนน มาตรฐาน (Standardize Score) ของตัวแปรแฝง (n = 440)

ตัวแปร	λ	S.E.	t	R ²
ภาวะผู้นำ $\rho_c = 0.91$ $\rho_v = 0.62$	.78	.38	19.24	.62
การบริหารจัดการ $\rho_c = 0.92$ $\rho_v = 0.75$	.86	.26	22.28	.75
วัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์ $\rho_c = 0.85$ $\rho_v = 0.60$	.76	.40	17.49	.60
การมีส่วนร่วมของชุมชน $\rho_c = 0.91$ $\rho_v = 0.71$	.84	.29	21.21	.71
ความสำเร็จขององค์กร วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 $\rho_c = 0.93$ $\rho_v = 0.77$	.88	.23	23.01	.77

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลระดับความเป็นจริงของตัวแปรที่ศึกษา ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.การวิเคราะห์โมเดลตามกรอบการวิจัยโดยการใช้สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนระดับดีเด่นในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 จำนวน 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดสกลนคร จำนวน 20 คน ใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีความรู้ ความสามารถเพียงพอในการให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dep Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ จะนำมาดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาหรือแก่นสารที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันถึงความเหมาะสมในการนำกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลนำไปสนับสนุนหรืออภิปรายผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณให้มีรายละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

1. ระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผลระดับของตัวแปรที่ศึกษา (n = 440)

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ภาวะผู้นำ	3.54	.64	มาก
การบริหารจัดการ	3.75	.60	มาก
วัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์	3.33	.71	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมของชุมชน	3.67	.61	มาก
ความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2	3.69	.61	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาพรวมของภาวะผู้นำอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 การบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 วัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.33 การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 และความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69

2. อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบจำลองตามสมมติฐานยังไม่มีผลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Fit Index) ดังนี้ $\chi^2 = 1994.23$ df = 200 p-value = .00000 , $\chi^2 / df = 9.97$, RMSEA = .143, RMR = .033, SRMR = .070, CFI = .95, GFI = .71, AGFI = .63, CN = 61.36 ผู้วิจัยดำเนินการปรับแก้แบบจำลองตามสมมติฐานเพื่อให้มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการยอมให้ค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Θ) ของตัวแปรเชิงประจักษ์จำนวน 11 คู่ให้มีความสัมพันธ์กัน (df ก่อนปรับ เท่ากับ 221 และ df หลังปรับ เท่ากับ 210) จนกระทั่งพบว่าแบบจำลองที่ได้ดำเนินการปรับแก้ (Adjust Model) มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งพิจารณาจาก

ดัชนีความกลมกลืน (Fit Index) ดังนี้ $\chi^2 = 306.46$ df = 155 p-value = .00000, $\chi^2 / df = 1.97$, RMSEA = .048, RMR = .023, SRMR = .046, CFI = .99, GFI = .92, AGFI = .91, CN = 294.17

ตารางที่ 3 ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) และอิทธิพลโดยรวม (Total Effect) จากแบบจำลองสมการปรับแก้ (n=440)

ตัวแปรตาม	R ²	อิทธิพล	ตัวแปรต้น			
			วัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์ (CROCL)	การมีส่วนร่วมของชุมชน (CMPRC)	ภาวะผู้นำ (LEAD)	การบริหารจัดการ (ADMN)
วัฒนธรรมองค์การเชิงสร้างสรรค์ (CROCL)	.58	DE	-	-	.43*(5.88)	.64*(4.17)
		IE	-	-	-	-
		TE	-	-	.43*(5.88)	.64*(4.17)
การมีส่วนร่วมของชุมชน (CMPRC)	.87	DE	-	-	.69*(5.48)	.61*(5.57)
		IE	-	-	-	-
		TE	-	-	.69*(5.48)	.61*(5.57)
ความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนฯ (SUCOG)	.89	DE	.71*(6.07)	.88*(5.40)	.67*(6.97)	.45*(4.75)
		IE	-	-	.29*(3.40)	.36*(3.38)
		TE	.71*(6.07)	.88*(5.40)	.96*(7.44)	.81*(6.88)

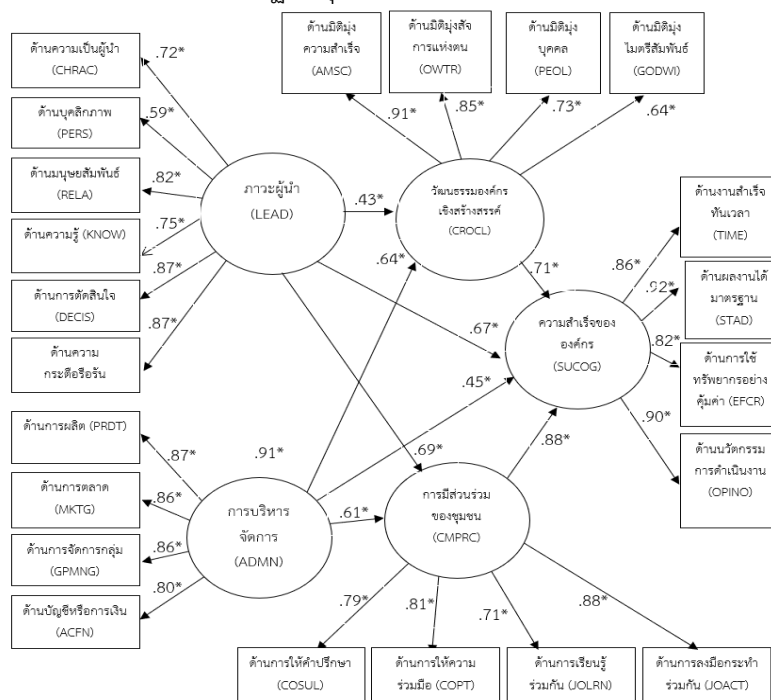
$\chi^2 = 306.46$ df = 155 p-value = .00000, $\chi^2 / df = 1.97$, RMSEA = .048, RMR = .023, SRMR = .046, CFI = .99, GFI = .92, AGFI = .91, CN = 294.17

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

หมายเหตุ ในวงเล็บ เป็นค่าสถิติทดสอบ t หากมีค่าไม่อยู่ระหว่าง -1.96 ถึง 1.96 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการทดสอบสมมติฐาน

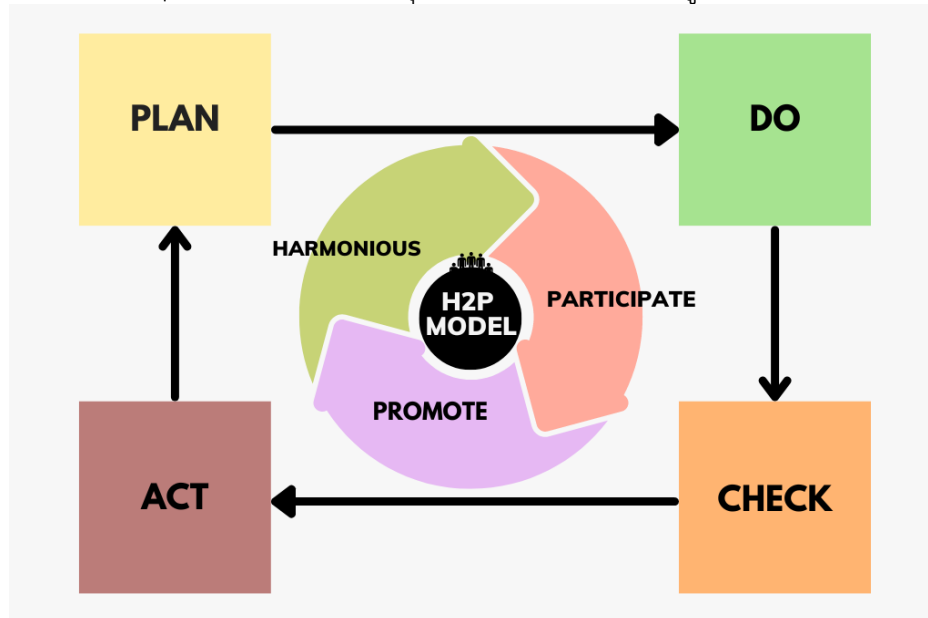
จากผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานทุกข้อ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แบบจำลองสมการโครงสร้างปรับแก้ (Adjusted Model)

3. สร้างรูปแบบสำหรับเพิ่มความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 พบว่า ภาวะผู้นำมีหน้าที่ในการส่งเสริมพลังอำนาจในการทำให้ผู้อื่นทำงานให้สำเร็จ โดยได้รับความเคารพ ความไว้วางใจ ความจงรักภักดี และความร่วมมือด้วยความเต็มใจจากผู้ตามและ

กลุ่มไปพร้อมกัน สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีระบบการบริหารจัดการที่มีการถ่ายทอดแนวคิดสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม บริหารจัดการกลุ่มโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทั้งด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น และยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงการบริหารจัดการด้านการตลาดโดยจะต้องมีตลาดที่แน่นอน และเพียงพอเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้จะต้องมีการบริหารจัดการด้านบัญชี และการเงินเพื่อให้มีระบบเชื่อมโยงกระบวนการจัดการอย่างมีขั้นตอน ส่งเสริม ให้วิสาหกิจชุมชนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านกระบวนการในการดำเนินที่มีขั้นตอน ได้แก่ PDCA คือ Plan การวางแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินงาน สรุปแนวทางในการดำเนินงานในวิสาหกิจชุมชนร่วมกันสู่ Do คือ การลงมือดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้ โดยจัดทำตามขั้นตอนการปฏิบัติ Check คือ การตรวจสอบการดำเนินงานกับแผนการดำเนินงานสามารถบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ หรือเกิดอุปสรรคใด ๆ ระหว่างการดำเนินงาน เป็นการประเมินเพื่อนำไปสู่ Act คือ แนวทางการแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับการร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (Participate) การสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน (Harmonious) ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นำไปสู่การสร้างจุดเด่น (Promote) สู่สาธารณะในช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่พบเห็นได้รับรู้เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และคุณค่าของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในวิสาหกิจชุมชน โดยสามารถพัฒนารูปแบบจำลองได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 H2P Model

หมายเหตุ H = Harmonious, P = Participate, P = Promote

อภิปรายผล

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 อยู่ในระดับมาก และระดับวัฒนธรรมองค์กรเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายผลได้ว่า การบริหารจัดการมีความสำคัญมากที่สุด มีองค์ประกอบทั้งสิ้น 4 ตัว ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการจัดการกลุ่ม ด้านบัญชีหรือการเงิน รวมถึงปัจจัยด้าน

อื่นรวมถึงกระบวนการจัดการองค์กรหรือกลุ่มเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของชุมชนในการตัดสินใจและจัดการทรัพยากร ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดการกิจกรรมการผลิตที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนผสมผสานทั้งความรู้ดั้งเดิมและเทคโนโลยีร่วมสมัยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาด เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สิ่งสำคัญคือต้องสร้างตลาดที่มั่นคงและเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของชนพงษ์ อาภรณ์พิศาล (2563) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน ผลพบว่า รัฐบาลจะต้องให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนในทุกด้าน ทั้งในด้านการส่งเสริมเกี่ยวกับงบประมาณ การส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้าไปสนับสนุนให้มีสมาชิกในวิสาหกิจมีความรู้ความสามารถและทักษะในการที่จะประกอบธุรกิจได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านการเพิ่มช่องทางในการกระจายสินค้าการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์เพื่อให้เหมาะสมกับตลาดและลูกค้ารวมทั้งการสร้างความเป็นผู้ประกอบการให้กับวิสาหกิจในการรองรับการเติบโตของตลาดและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

2. อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 อภิปรายผลได้ว่า ภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ วัฒนธรรมองค์กร การเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การมีส่วนร่วมของชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน 2 มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสัญญา เคนาภูมิ (2559) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน Obi et al. (2018) การสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในการพัฒนาเศรษฐกิจ การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจแบบเปลี่ยนผ่าน พบว่าการสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างการดำเนินงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศ

3. รูปแบบสำหรับเพิ่มความสำเร็จขององค์กรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 อภิปรายผลได้ว่า รูปแบบการดำเนินที่มีขั้นตอน ได้แก่ PDCA คือ Plan, Do, Check and Act มีความสอดคล้องกับการวิจัยของ กัญญา เกสรพิกุล และคณะ (2564) ที่ศึกษางานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนการมีส่วนร่วมของชุมชนและแรงสนับสนุนทางสังคมในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุที่ พบว่ารูปแบบที่สร้างขึ้นเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ภาวะผู้นำภาคีเครือข่าย การประสานงาน และประชาสัมพันธ์ด้วยโซเชียลมีเดีย ทรัพยากรในชุมชน กิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ และแรงสนับสนุนทางสังคมของญาติ เพื่อน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในการดำเนินกิจกรรม สนับสนุนทรัพยากร และร่วมประเมินผลส่งผลกระทบต่อสุขภาวะผู้สูงอายุในทางที่ดีขึ้น และสอดคล้องกับผลการศึกษากุญชร ใหศรีกุล (2563) ที่ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านบัว ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่าปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเผชิญกับปัญหา 3 ประการ ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และปัญหาการประชาสัมพันธ์ ซึ่งกลุ่มมีองค์ความรู้ในพัฒนาต่อยอดและการบริหารจัดการกลุ่ม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านองค์ความรู้จากการศึกษาดูงาน ด้านองค์ความรู้จากการฝึกอบรม และด้านองค์ความรู้การบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งหมดล้วนเป็นศักยภาพที่สำคัญในพัฒนากลุ่มประสบความสำเร็จได้ ผลจากการวิจัยได้ค้นพบแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3 ประการ คือ การมีส่วนร่วมการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การเพิ่มช่องทาง

การตลาด และการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างผลลัพธ์การบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีทั้งสมาชิกและลูกค้าในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้บริหารหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยรวมสูงสุดต่อความสำเร็จขององค์กร ได้แก่ ภาวะผู้นำ รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการ และวัฒนธรรมองค์กรเชิงสร้างสรรค์ ตามลำดับ เพื่อให้องค์กรสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้
2. ผู้บริหารหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการสร้าง และส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติงานขององค์กรวิสาหกิจชุมชน
3. ผู้บริหารหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการในภาคการผลิตและบริการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย ของวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้ได้แนวทางการทำงานแบบบูรณาการ และประสบความสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- กัญญา เกสรพิกุล, ปรีชา ดิग्ภูมิสิทธิ์ และ วรพล แวงนอก. (2564). รูปแบบการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนการมีส่วนร่วมของชุมชนและแรงงานสนับสนุนทางสังคมในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีความดันโลหิตสูงในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 11(2), 181-196.
- ฤทัยภัทร ใหศรีกุล. (2563). แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านบัว ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 15(2), 9-23.
- พิทยพัฒน์ ลุนโน. (2563). แนวปฏิบัติที่ดีด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดบุรีรัมย์ (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- รัชณี รูปหล่อ และคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ฉบับพิเศษ (5)*. 195-225.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2559). *บทวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: ความเชื่อมโยงแนวปฏิบัติทฤษฎีอื่น*. *ว.มรม. (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10(2), 69-83.
- สุภาภรณ์ เหล่าศรีรัตน. (2564). แนวทางการพัฒนาความเป็นองค์การนวัตกรรมของศาลยุติธรรมในสังกัดสำนักศาลยุติธรรมประจำภาค 7. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 14(1), 43-60.
- อัจฉราภรณ์ จุฑาผาด และ อินทร์ อินอุ่นโชติ. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลมอนเฟรชฟาร์ม 101 บ้านดอนหาด ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 5(1), 31-45.
- Bryant, J., & Finklea, B. W. (2022). *Fundamentals of media effects*. Long Grove, IL: Waveland Press.
- Community Enterprise Promotion Division, Department of Agricultural Extension. (2017). *Nakhon Ratchasima Provincial Community Enterprise Information*. Bangkok:

Community Enterprise Registration and Information Group, Department of Agricultural Extension.

- Diamantopoulos, A., Siguaw, J. A., & Cadogan, J. W. (2000). Export performance: The impact of cross-country export market orientation. In American Marketing Association. *Conference Proceedings*, 11, 177.
- Obi, J. et al. (2018). Contribution of small and medium enterprises to economic development: Evidence from a transiting economy. *Data in brief*, 18, 835-839.
- Odhiambo, G. O., Musuva, R. M., Odiere, M. R., & Mwinzi, P. N. (2016). Experiences and perspectives of community health workers from implementing treatment for schistosomiasis using the community directed intervention strategy in an informal settlement in Kisumu City, western Kenya. *BMC public health*, 16(1), 1-12.
- Thipwong, T., & Wiruchnipawan, W. (2018). Administrative Development Guidelines Regarding Public Relations of the Social Security Office in Chaiyaphum Province. *Governance Journal*, 7(2), 568-599.